

Luonnos 17.1.2024

Pohde

Pohjois-Pohjanmaan
hyvinvointialue

Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2024-2025

Pohjois-Pohjanmaan ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2024-2025

Sisällys

1. Johdanto

- Ehkäisevää päihdetyötä ohjaavat lait, strategia, ohjelmat ja suunnitelma
- Ehkäisevän päihdetyön nykytilanne Pohjois-Pohjanmaan kunnissa ja hyvinvointialueella
- Mitä tiedämme Pohjois-Pohjanmaan asukkaiden päihteiden käytöstä ja riippuvuuksista

2. Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2024 – 2025

3. Ehkäisevän päihdetyön suunnitelman valmisteluun osallistuneet tahot ja henkilöt

4. Lähteet

Liitteet

1. Ehkäisevän päihdetyön määritelmä
2. Ehkäisevää päihdetyötä ohjaava lainsäädäntö (kunta, hyvinvointialue, yhteiset tehtävät)
3. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa (tilanne keväällä -23)
4. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet hyvinvointialueella (tilanne syksyllä -23)
5. Kouluterveyskysely 2023, päihteet ja rahapelaaminen
6. Päihdeindikaattorit (Sotkanet)
7. THL:n sosiaalihuollon palvelutarvekerroin v. 2020
8. Vinkkejä ja ideoita päihdehaittojen vähentämiseen

Johdanto

- Ehkäisevä päihdetyö on osa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistä (hytetu). Työn tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden käytön aiheuttamia haittoja niin päihteiden käyttäjille, heidän läheisilleen kuin yhteiskunnallekin. Työn tavoitteena on myös lisätä ymmärrystä päihteiden käytöstä ja niihin liittyvistä ilmiöistä sekä edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista päihteisiin liittyvissä asioissa. (THL, Mitä ehkäisevä päihdetyö on?)
- Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) määrittää kuntien ja hyvinvointialueiden ehkäisevän päihdetyön toteuttamista ja siihen liittyviä vastuita sekä yhteisiä tehtäviä.
- Ehkäisevälle päihdetyölle tulee varata riittävät resurssit. Ilman riittävästi resursoitua yhdyshenkilöä tai koordinaattoria kunnan tai hyvinvointialueen on haastavaa suoriutua lakisääteisistä ehkäisevän päihdetyön tehtävistään. (THL, Ehkäisevä päihdetyö – opas kunnille ja hyvinvointialueille)
- Aluehallintovirastot ohjaavat toimialueensa ehkäisevää päihdetyötä ja suunnittelevat ja kehittävät sitä yhteistyössä muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa. Aluehallintovirastot myös tukevat toimialueensa kuntia ja hyvinvointialueita ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä. (Aluehallintovirasto, Ehkäisevä päihdetyö)

Ehkäisevää päihdetyötä ohjaavat lait, strategia, ohjelmat ja suunnitelma

- [Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä \(523/2015\)](#) ja [Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain muuttamisesta \(549/2022\)](#) ohjaa päihdehaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi tehtävää työtä. Työ kattaa alkoholi-, huumausaine- ja rahapelihaittojen sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön ehkäisyn ja vähentämisen. Tavoitteena on edistää terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoa, varmistaa ehkäisevän päihdetyön edellytykset koko maassa sekä tukea erityisesti kuntia ja alueita kehittämään ehkäisevää päihdetyötä. (kts. seuraava dia)
- [Alkoholilaki \(1102/2017\)](#) sisältää alkoholipitoisten aineiden valmistukseen, tuontiin, myyntiin, markkinointiin ja käyttöön liittyvät säännökset.
- [Tupakkalaki \(549/2016\)](#) tavoitteena (1 §) on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppuminen. Tupakkalaki koskee tupakkatuotteiden lisäksi tupakan vastikkeita, tupakkajäljitelmiä, tupakointivälineitä sekä sähkösavukkeita ja nikotiininesteitä.
- [Huumausainelaki \(373/2008\)](#) ja [Laki huumausainelain muuttamisesta](#) valvotaan huumausaineita, kuluttajamarkkinoilta kiellettyjä psykoaktiivisia aineita ja huumausaineiden lähtöaineita.
- [Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä \(612/2021\)](#), [terveydenhuoltolaki 1326/2010](#) ja [sosiaalihuoltolaki 1301/2014](#) määrittävät myös ehkäisevään päihdetyöhön järjestämistä ja toteuttamista. (kts. Seuraava dia)
- [Kansallinen riippuvuus- ja päihdestrategia \(STM 2021\)](#) linjaa Suomessa tehtävää päihde- ja mielenterveystyötä vuoteen 2030 saakka. Ehkäisevän päihdetyön osalta strategia korostaa erityisesti päihde- ja riippuvuusongelmien varhaista tunnistamista sekä vähentämisen ja lopettamisen tukea laajasti eri palveluissa sekä palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden lisäämistä.
- [Ehkäisevän päihdetyön ohjelma \(STM 2021\)](#) tukee kunnissa ja alueilla tehtävää lakisääteistä työtä. Toimintaohjelma nostaa esille mahdollisuuksia tehdä vaikuttavaa, laaja-alaista sekä kustannustehokasta ehkäisevää päihdetyötä käytännössä.
- [Hallitusohjelma: Vahva ja välittävä Suomi 16.6.2023](#) Ohjelmassa parannetaan mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvien sote-palvelujen saatavuutta ja vaikuttavuutta ja kiinnitetään erityistä huomiota ehkäisevään mielenterveys- ja päihdetyöhön lasten ja nuorten toiminnassa. Ohjelmassa kehitetään raskaana olevien päihteitä käyttävien naisten hoitoa, lisätään raittiuteen tähtäävä vaikuttavaa lääkkeetöntä, toipumisorientoituneen mallin käyttöä ja luodaan kansalliset laatustandardit koulutukseen ja päihdehoitoihin ja seurataan päihdehoidon vaikuttavuutta. Ohjelmassa kiinnitetään erityistä huomiota nuorten huumeidenkäytön ehkäisyyn ja nuorten huumekuolemien vähentämiseen.
- [Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämissuunnitelma 2023–2025](#) ohjaa palvelujen järjestämiseen liittyvää toimintaa. Tavoitteena on vahvistaa ennaltaehkäiseviä ja perustason palveluja. Toimintoja uudistamalla vastataan muun muassa mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden kasvavaan palveluiden tarpeeseen. Kumppanuus ja ennaltaehkäisevä työ kuntien, järjestöjen, yritysten ja muiden yhteistyötahojen kanssa on tärkeää.

Ehkäisevän päihdetyön nykytilanne Pohjois-Pohjanmaan kunnissa ja hyvinvointialueella

- Ehkäisevän päihdetyön toimintakenttä on muuttunut merkittävästi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä. Vastuu sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisestä siirtyi vuoden 2023 alusta hyvinvointialueille. Muutos on ollut suuri ehkäisevän päihdetyönkin näkökulmasta. Monissa kunnissa vastuu ehkäisevästä päihdetyöstä on ennen uudistusta levännyt vahvasti sosiaali- ja terveydenhuollon harteilla. Vastuut kunnan ehkäisevässä päihdetyössä on monessa kunnassa pitänyt ratkaista kokonaan uudelleen ja työ on vielä kesken.
- Vuoden 2023 alusta voimaantullut ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevaan lakiin (523/2015) tehdyn muutoksen myötä ehkäisevä päihdetyö kuuluu jatkossa kuntien lisäksi hyvinvointialueille. Hyvinvointialueen vastuulla on sosiaali- ja terveyspalveluissa tehtävä ehkäisevä päihdetyö, ja sen järjestämisvastuulle kuuluu myös tiedottamisesta, osaamisen vahvistamisesta, toimien yhteensovittamisesta ja asukkaiden osallistamisesta huolehtiminen (EPT-laki 523/2015; terveydenhuoltolaki 1326/2010, 20 §; sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7b §). Hyvinvointialueen tasolla johdetaan ehkäisevää päihdetyötä tiedolla, eli seurataan, arvioidaan ja raportoidaan väestön päihde-, tupakka- ja rahapelitilannetta ja ehkäisevää päihdetyötä sekä suunnitellaan toimia yhteistyössä kumppanien kanssa (Sote-järjestämislaki 612/2021). Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella ehkäisevän päihdetyön vastuiden ja toimien valmistelu on käynnistynyt vuoden 2022 kuluessa. Valmistelua on tehty Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus –ohjelmarahoituksella.

Mitä tiedämme Pohjois-Pohjanmaan asukkaiden päihteiden käytöstä ja riippuvuuksista?

Päihteeseen liittyvä myönteinen kehitys

- Suurimmalla osalla nuorista, työkäisistä ja eläkeläisistä päihteiden käyttö ei ole ongelmallista, siitä ei aiheudu haittoja eikä heillä ole riippuvuuksia.
- Raittiiden nuorten määrä lisääntyy, ja nuoret käyttävät aiempaa vähemmän päihteitä.

Päihteisiin liittyviä huolenaiheita

- **Lapset ja lapsiperheet:** Osa vanhemmista käyttää alkoholia haitallisella tavalla.
- **Nuoret:** Huumeiden hankkiminen on nuorista helppoa. Ammattikoululaiset käyttävät eniten nikotiinituotteita (29 %).
- **Työkäiset, nuoret aikuiset:** 30 % käyttää liikaa alkoholia. Monella päihteidenkäyttö aiheuttaa paljon haittaa itselle ja läheisille. Miehet käyttävät paljon nuuskaa. Nuoria aikuisia joutuu aiempaa enemmän päihteiden vuoksi sairaaloihin ja vuodeosastoille.
- **Ikäihmiset:** 20 % käyttää liikaa alkoholia, lähinnä miehet. Alkoholin käyttö vaikuttaa lääkkeiden imeytymiseen ja lisää kaatumisen riskiä. Yksin asuvien päihteisiin liittyy avuntarvetta ei välttämättä huomata.
- **Henkilöt, joilla tai joiden läheisellä on pitkäaikainen sairaus, oire tai vamma:** Päihteiden lisääntyvä käyttö.

Päihteisiin liittyvät riskitekijät

- Moni nuori voi nykyisin huonosti. Nuoria, joilla on suuri riski syrjäytyä, on entistä enemmän (nuoria, jotka eivät ole työssä, koulutuksessa tai harjoittelussa). Syrjäytymisriskissä olevilla nuorilla on suuri riski päihdeongelmille ja peliongelmiille.
- Tilastojen mukaan joillakin asukasryhmillä voi olla muita asukkaita suurempi riski päihdeongelmille ja riippuvuuksille. Riski on suurempi esimerkiksi asukkailla,
 - joilla on matala koulutustaso
 - jotka ovat työttömiä
 - joilla on jokin tarkkaavaisuuteen tai ylivilkkauteen liittyvä erityinen ominaisuus (joka neljännellä päihdeongelmista kärsivällä on taustalla tällainen erityispiirre).
- Myös raskas elämäntilanne voi lisätä päihteidenkäyttöä (esimerkiksi väsyminen vanhempana tai omaishoitajana)
- Osa kehitysvammaisista henkilöistä muuttaa asumaan yksin ja saa kotiin vähemmän tukea kuin aiemmin. Kehitysvammajärjestöt ovat huomanneet, että tällaisessa tilanteessa kehitysvammaisen henkilön alkoholinkäyttö saattaa lisääntyä.
- Päihteidenkäyttöön liittyvä häpeä saattaa kuitenkin vaikeuttaa avun hakemista.

Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma 2024-2025

€ = Hyvinvointialueen Hyte-kertoimeen vaikuttavaa toimintaa

Mitä teemme?	Miten teemme?	Kuka tekee?	Miten arvioidaan?
Vahvistamme ja luomme toimivat ehkäisevän päihdetyön rakenteet	<ul style="list-style-type: none"> Pohteelle nimeämme ehkäisevän päihdetyön sisäisen ohjausryhmän Pohteella lisäämme työaikaresurssia ehkäisevään päihdetyöhön Kunnat nimeävät ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen (lakisääteinen) Selvitämme kuntien ehkäisevän päihdetyön vastinparit ja työaikaresurssit Selvitämme kunnan/kuntien päihdetyön monialaiset työryhmät Tarkennamme MiePäVäki-yhteistyöryhmän ja -verkoston roolit ja tehtävät ehkäisevän päihdetyön osalta Toteutamme Savuton sosiaali- ja terveydenhuolto -auditoinnin 	Pohde, kunnat, järjestöt, Aluehallintovirasto	<ul style="list-style-type: none"> Pohteen sisäinen ohjausryhmä on nimetty; kyllä/ei Pohteen työaikaresurssit; htv Kunnat ovat nimenneet ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen; kyllä/ei Kuntien vastinparit ja työaikaresurssit; lukumäärä, työaika ehkäisevälle päihdetyölle Kunnan/kuntien monialaiset työryhmät; lukumäärä, kokoonpano MiePäVäki-yhteistyöryhmän ja -verkoston roolit ja tehtävät on tarkennettu; kokousmuistiot Auditointi on toteutettu; kyllä/ei
Tunnistamme päihde- ja rahapelaamisen ilmiöitä ja reagoimme ilmiöihin	<ul style="list-style-type: none"> MiePäVäki-verkoston jäsenet viestivät paikallisista / alueellisista päihde- ja rahapelaamisen ilmiöistä ja toimenpiteistä toisilleen Keräämme asukkailta kokemustietoa 	Pohde, kunnat, järjestöt, oppilaitokset, asukkaat ja muut toimijat	<ul style="list-style-type: none"> Ilmiöt; kuvaus ilmiöistä, keskustelut, toimenpiteet esim. ilmiötyöpajat, koulutukset, viestintä Asukkaiden kokemustieto: asukas-/asiakasosallisuustilaisuudet, päihdekysely, Minun arkeni ja elämäni -kysely
Vahvistamme ja ylläpidämme päättäjien ja ammattilaisten ehkäisevän päihdetyön osaamista eri ikäryhmät ja läheiset sekä riskiryhmät huomioiden	<ul style="list-style-type: none"> Järjestämme ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöille väh. 2x/v yhdyshenkilöpäivät Järjestämme koulutusta päättäjille, yhdyshenkilöille ja ammattilaisille Kokoamme ammattilaisille materiaaleja ja työkaluja ehkäisevän päihdetyön tueksi Kirjaamme ehkäisevä päihdetyön osaksi perehdytysohjelmia 	Pohde, kunnat, järjestöt, oppilaitokset, Aluehallintovirasto	<ul style="list-style-type: none"> Yhdyshenkilöpäivät; kpl, osallistujien lukumäärä, palautekyselyt Koulutukset; kpl, osallistujien lukumäärä, palautekyselyt Ammattilaisille on koottu materiaalipankki; kyllä/ei Ehkäisevä päihdetyö on kirjattu perehdytysohjelmiin; kyllä/ei
Tuemme asukkaita päihdeettömyydessä ja rahapelaamattomuudessa sekä edistämme puheeksiottoa	<ul style="list-style-type: none"> Käytämme asiakastyössä ehkäisevän päihdetyön vaikuttavia menetelmiä Viestimme haitoista, riskeistä ja niiden ehkäisemisen keinoista eri kohderyhmät huomioiden Kokoamme asukkaille materiaaleja ja itsehoito-ohjelmia sekä digitaalisen neuvonnan ja ajanvarauksen palveluita sähköiselle alustalle. Ohjaamme apua ja tukea tarvitsevat tuen ja hoidon piiriin 	Pohde, kunnat, järjestöt, oppilaitokset	<ul style="list-style-type: none"> Ehkäisevän päihdetyön vaikuttavat menetelmät; kuvaus menetelmistä Viestintää on toteutettu viestintäsuunnitelman mukaisesti; kyllä/ei Asukkaille on koottu materiaalit ja palvelut sähköiselle alustalle; kyllä/ei Ohjaus päihdepalveluihin on kuvattu; kyllä/ei
Asukkaat saavat varhaista tukea haitalliseen ja riskitason päihteiden käyttöön sekä rahapelaamiseen	<ul style="list-style-type: none"> Vakiinnutamme päihteiden käytön ja rahapelaamisen puheeksiotto ja mini-interventio -toimintamallin sote-palveluissa (teemakuukaudet tammi-, touko- ja syyskuu) Edistämme Pohteen Pilke-toiminnan laajentumista koko Pohteen alueelle (ryhmämuotoista toimintaa iäkkäille päihdekuntoutujille) (tarkentuu myöhemmin) Kehitämme päihdehaittoja ehkäisevän tuen polun 	Pohde	<ul style="list-style-type: none"> Päihteiden käytön ja rahapelaamisen puheeksi otto ja mini-interventio; järjestetyt koulutukset kpl, toteutetut toimenpiteet IHA-koodit IHA 10, 13, 14, 21, 29 ja palautekyselyt Pilke-toiminta; koulutetut ohjaajat, ryhmät kpl, osallistuja lukumäärä Päihdehaittoja ehkäisevän tuen polku on kehitetty; kyllä/ei

Ehkäisevän päihdetyön suunnitelman valmisteluun osallistuneet tahot ja henkilöt

- Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma on valmisteltu yhteistyössä eri toimijoiden kanssa useissa työpajoissa ja alueellisissa kokouksissa. Toimijat ovat olleet MiePäVäki-verkoston jäseniä, kunnan ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöitä, hyvinvointiyhdyshenkilöitä, kokemus- ja kehittäjäasiakkaita.
- Sirpa Hyyrönmäki, Osallisuus-, yhdyspinta- ja hyvinvointikoordinaattori, Pohde
- Einari Viirretjärvi, projektisuunnittelija, Pohde (vuosi 2023)
- Terttu Piippo, projektisuunnittelija, PPSHP (vuosi 2022)
- Netta Mursu, vastuuyksikköpäällikkö, Pohde
- Elisa Parhiala, vastuuyksikköpäällikkö, Pohde
- Raija Fors, ylitarkastaja, Pohjois-Suomen Aluehallintovirasto
- Sinikka Korpela, asiantuntija, Ehyt ry

Lähteet

Aluehallintovirasto, Ehkäisevä päihdetyö Pohjois-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa vuonna 2023, https://avi.fi/documents/25266232/147850625/Julkaistu-185_EPT+kunnissa_PSAVI_raportti_2023.pdf/edc1825c-2d5c-4c61-4d6d-374be42486db/Julkaistu-185_EPT+kunnissa_PSAVI_raportti_2023.pdf?t=1696308196419,

Aluehallintovirasto, Ehkäisevä päihdetyö, <https://avi.fi/ehkaiseva-paihdeyto>

Finlex, Alkoholilaki (1102/2017), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20171102>

Finlex, Huumausainelaki (549/2016), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080373>

Finlex, Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150523>

Finlex, Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain muuttamisesta (549/2022), <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220549>

Finlex, Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021), <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>

Finlex, Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Finlex, Terveystuotolaki 1326/2010, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

Finlex, Tupakkalaki (549/2016), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20160549>

Hallitusohjelma: Vahva ja välittävä Suomi 16.6.2023, <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/158702198/Neuvottelutulos+hallitusohjelmasta+16.6.2023.pdf/2feb7a7-d5a1-6f17-df2d-95561de7a6de/Neuvottelutulos+hallitusohjelmasta+16.6.2023.pdf?t=1686924779616>

Pohde, Minun arkeni ja elämäni 2021 –kyselyn raportti 15.5.2022, https://pohde.fi/wp-content/uploads/2023/08/Pohjois-Pohjanmaan-hyvinvointikertomus_Valtuusto-hyvaisynty-12.6.2023_Final.pdf

Pohde, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointikertomus, https://pohde.fi/wp-content/uploads/2023/08/Pohjois-Pohjanmaan-hyvinvointikertomus_Valtuusto-hyvaisynty-12.6.2023_Final.pdf

Pohde, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystuotoluiden järjestämissuunnitelma 2023–2025, https://pohde.fi/wp-content/uploads/2022/11/pohde_sosiaali-ja_terveyspalveluiden_jarjestamissuunnitelma_aluevaltuuston_hyvaisynty_24-10-2022.pdf

Stakes, Ehkäisevän päihdetyön laatuksiteerit: Työryhmämuistio 25.1.2006, <https://www.julkari.fi/handle/10024/77187>

STM, Ehkäisevä päihdetyö, <https://stm.fi/ehkaiseva-paihdeyto>

STM, Ehkäisevän päihdetyön ohjelma – Väliarviointi ja tehostettavat toimet vuoteen 2025, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163001/STM_2021_13_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y

STM, Kansallinen päihde- ja riippuvuusstrategia 2021. Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163002>

THL, Ehkäisevä päihdetyö – opas kunnille ja hyvinvointialueille, https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144684/URN_ISBN_978-952-343-825-5.pdf?sequence=4&isAllowed=y

THL, Mitä ehkäisevä päihdetyö on? <https://thl.fi/aiheet/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdeyto/mita-ehkaiseva-paihdeyto-on>

Liite1. Ehkäisevän päihdetyön määritelmä

- Ehkäisevä päihdetyö on toimintaa, jonka tavoitteena on edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia paitsi yksilöiden ja yhteisöjen jokapäiväisessä elämässä niin myös laajemmin yhteiskunnassa.
 - edistämällä päihteettömiä elintapoja
 - ehkäisemällä ja vähentämällä päihdehaittoja
 - lisäämällä päihdeilmiön ymmärrystä ja hallintaa.
- Ehkäisevää päihdetyötä on myös perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen päihteisiin liittyvissä kysymyksissä.
- Ehkäisevän päihdetyön keinoin pyritään vähentämään päihteiden kysyntää, saatavuutta ja tarjontaa sekä niiden aiheuttamia haittoja. Ehkäisevällä päihdetyöllä vaikutetaan
 - päihdehaitoilta suojaaviin tekijöihin
 - päihdehaitoille altistaviin riskitekijöihin
 - päihteitä koskeviin tietoihin, asenteisiin ja oikeuksiin
 - päihteiden käyttöön ja käyttötapoihin.

Liite 2. Ehkäisevää päihdetyötä ohjaava lainsäädäntö (kunta, hyvinvointialue, yhteiset tehtävät)

KUNTA

- Kunnilla **säilyi kokonaisvastuu alueensa ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä**. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain muuttamisesta 549/2022.)
- Kunta **huolehtii** edelleen **ehkäisevän päihdetyön organisoinnista alueellaan ja nimeää ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen**.
- Toimielin vastaa siitä, että kunnan EPT on ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain (523/2015) mukaista. Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain muuttamisesta 549/2022 toi muutoksen ainoastaan siihen, että **ehkäisevä päihdetyö tulee yhteen sovittaa hyvinvointialueen kanssa**.
- Ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 612/2021 6§:ssä säädetään kunnalle terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista.

YHTEISET TEHTÄVÄT

- Hyvinvointialueen ja kunnan EPT- toimielimen tehtävänä on ollut 1.1.2023 alkaen (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain muuttamisesta 549/2022 mukaisesti):
 1. **Huolehtia päihdeolojen seurannasta alueellaan ja niitä koskevasta tiedotuksesta.**
 2. **Huolehtia siitä, että päihdehaittojen vähentämistä koskevaa tietoa tarjotaan yksityisille henkilöille ja koko väestölle.**
 3. **Lisätä ja tukea päihdehaittoja ehkäisevien toimien osaamista kaikissa tehtävissään.**
 4. **Esittää ja edistää ehkäisevän päihdetyön toimia hallinnossaan, kunnassa erityisesti sivistys-, liikunta- ja nuorisotoimessa sekä elinkeinotoimessa.**
 5. **huolehtia siitä, että 1-4 kohtien toimet sovitetään yhteen kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyössä sekä poliisin, alkoholilain (1102/2017) ja tupakkalain (549/2016) noudattamisen valvonnan, elinkeinoelämän ja erityisesti ehkäisevään päihdetyöhön osallistuvien yleishyödyllisten yhteisöjen ehkäisevään päihdetyöhön kuuluvien ja sitä tukevien toimien kanssa.**
- Lain 549/2022 6 §:ssä säädetään: **Kunnan ja hyvinvointialueen tulee ehkäisevän päihdetyön yhteydessä edistää asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia päihteiden aiheuttamien haittojen vähentämiseksi viranomaisyhteistyöllä, viranomaisille annettavilla lausunnoilla sekä omilla toimillaan.**
- Ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan myös, mitä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista säädetään sote-järjestämislain 612/2021 29§:ssä.
- Ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 612/2021 §6 ja §7 säädetään terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista.

Aluehallintovirastot ohjaavat toimialueensa ehkäisevää päihdetyötä, suunnittelevat ja kehittävät sitä yhteistyössä muiden viranomaisten ja yhteisöjen kanssa sekä tukevat toimialueensa kuntia ja hyvinvointialueita ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä.

HYVINVOINTIALUE

- **Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä niissä tehtävä ehkäisevä päihdetyö siirtyi kunnilta hyvinvointialueelle** (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain muuttamisesta 549/2022)
- Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä annetun lain muuttamisesta 549/2022 sisältää hyvinvointialueelle määritellyt tehtävät

Hyvinvointialue:

- **tukee alueensa kuntia ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä** → hyvinvointialueiden työ täydentää kuntien ehkäisevää päihdetyötä sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta.
- **huolehtii ehkäisevän päihdetyön tehtävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa** → Keskeisiä hyvinvointialueille siirtyviä tehtäviä ovat sosiaali- ja terveyspalveluissa toteutettavat **systemaattinen alkoholin riskikäytön, huumeiden sekä tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön sekä haitallisen rahapelaamisen varhainen tunnistaminen ja mini-interventio sekä tupakasta vieroitus**.
- Ehkäisevään päihdetyöhön sovelletaan lisäksi, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 612/2021 §7 hyvinvointialueelle säädetään terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista..
- Ehkäisevän päihdetyön **ydintehtäviin kuuluu sovittaa mahdollisimman tehokkaasti yhteistyössä yhteen kunnan ja hyvinvointialueen toimet**

Liite3. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Pohjois-Pohjanmaan kunnissa (tilanne keväällä -23)

Toimielin / valtuutettu ryhmä (lakisääteinen)

Ehkäisevästä päihdetyöstä vastaava toimielin tai toimielimen valtuuttama monialainen työryhmä Pohjois-Pohjanmaalla on nimetty **22 kunnassa (73 %)**. Vastaavaa toimielintä ei ole nimetty kahdeksassa kunnassa (27%). Kahdeksassa kunnassa (27%) vastaavana toimielimenä toimii kunnanhallitus, 12 kunnassa (40%) jokin lautakunta, kahdessa kunnassa (7%) valiokunta ja yhdessä kunnassa (3%) kaupunginvaltuusto. Vuoden 2020 kyselyyn verrattuna tilanne on pysynyt samana, sillä myös tuolloin vastaava toimielin oli nimetty 22 kunnassa (73%) ja toimielin puuttui kahdeksasta kunnasta (27%). **Lumijoelta puuttui** vastaava toimielin sekä vuonna 2020 että vuonna 2023. Muut seitsemän kuntaa ilman vastaavaa toimielintä olivat eri kuntia vuoden 2020 ja 2023 kyselyissä. Tilanne oli parantunut Limingan, Merijärven, Muhoksen, Oulaisten, Oulun, Pyhäjoen ja Siikajoen kunnissa, joissa toimielin oli nimetty vuoden 2023 kyselyn mukaan. **Tilanne oli huonontunut Hailuodon, Kalajoen, Kempeleen, Kuusamon, Kärsämäen, Raahen ja Taivalkosken kunnissa**, joissa ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavaa toimielintä ei enää ollut keväällä 2023.

Nimetty yhdyshenkilö

Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö on Pohjois-Pohjanmaalla 23 kunnassa (77%)(n=30). Alavieskassa, Haapajärvellä, Haapavedellä, Hailuodossa, Iissä, Kempeleessä, Limingassa, Merijärvellä, Muhoksella, Nivalassa, Oulussa, Pyhäjärvellä, Pyhännällä, Sievissä, Siikalatvalla, Utajärvellä, Vaalassa ja Ylivieskassa (18 kuntaa, 60%) ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö on nimetty virallisesti, mutta Kuusamossa, Kärsämäellä, Pudasjärvellä, Raahessa ja Reisjärvellä virallinen nimitys puuttuu (5 kuntaa, 17%). Seitsemän kuntaa (**Kalajoki, Lumijoki, Oulainen, Pyhäjoki, Siikajoki, Taivalkoski ja Tyrnävä**) ilmoittivat, että ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä ei ole nimetty (20%). Kalajoella, Lumijoella ja Oulaisissa nimeäminen on suunnitteilla. **Vuoden 2020 kyselyyn verrattuna tilanne on huonontunut, sillä tuolloin yhdyshenkilö oli nimetty 27 kunnassa (90%)**. Virallisesti yhdyshenkilö oli nimetty 23 kunnassa (77%) ja virallinen nimitys puuttui neljästä kunnasta (13%).

Monialainen toimeenpaneva työryhmä

Ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva monialainen työryhmä, joka kattaa kaikki ikäryhmät on 21 kunnassa (70 %), mutta työryhmä puuttuu seitsemästä kunnasta (23%). Yhdessä kunnassa työryhmän toiminta ei kata kaikkia ikäryhmiä ja yksi kunta ei osannut sanoa, toimiiko kunnassa ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpanevaa monialaista työryhmää. Kunnan Hyte-ryhmä toimii 12 kunnassa (40%) ehkäisevää päihdetyötä toimeenpanevana työryhmänä, näistä kahdessa kunnassa toimielimen valtuuttamana. Erillinen ehkäisevän päihdetyön työryhmä on kahdeksassa kunnassa (27%), joista yksi on toimielimen valtuuttama. Sievissä neljä elämänvaihtotyöryhmää toimii ept:tä käytännössä toimeenpanevina työryhminä. **Vuoden 2020 kyselyyn verrattuna tilanne on huonontunut**, sillä tuolloin ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva monialainen työryhmä toimi 26 kunnassa (87%).

Ehkäisevä päihdetyö on osa suunnitelmia

Ehkäisevän päihdetyön sisältävä toimintasuunnitelma, joka sisältää kaikki ikäryhmät, on 27 kunnassa (90 %). Merijärvellä ja Pyhäjoella (2 kuntaa, 7%) ehkäisevän päihdetyön sisältävää toimintasuunnitelmaa ei ole ja Pudasjärvellä toimintasuunnitelma ei sisällä kaikkia ikäryhmiä. Ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelma sisältyy joko yhteen tai useampaan eri suunnitelmaan. Seitsemässä kunnassa (23%) on oma ehkäisevän päihdetyön suunnitelma. Kunnan oma hyvinvointikertomus ja -suunnitelma, johon ehkäisevä päihdetyö sisältyy, on 23 kunnassa (77%) sekä yhdessä kunnassa (3%) seudullinen hyvinvointikertomus- ja suunnitelma. Kaksi kuntaa (7%) ilmoitti, että kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sisältää ehkäisevän päihdetyön. Yhdessä kunnassa on myös turvallisuussuunnitelma, yhdessä kunnassa Hyvän Kasvun Ohjelma ja yhdessä kunnassa seudullinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. **Vuoden 2020 kyselyyn verrattuna tilanne on huonontunut**, sillä tuolloin ehkäisevän päihdetyön sisältävä toimintasuunnitelma oli 29 kunnassa (97%). Vuonna 2020 Muhoksen ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelma ei sisältänyt kaikkia ikäryhmiä.

Liite 3. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella (tilanne syksyllä -23)

- Hyvinvointialueella ehkäisevän päihdetyön rakenteet ovat valmistelussa. Perhe- ja sosiaalipalvelut ja OYS Psykiatria toimialueella on päävastuu ehkäisevästä päihdetyöstä. Ehkäisevän päihdetyön koordinaattoriksi on nimetty Yhteistyö, osallisuus ja hyvinvointi – palvelualueen työntekijä. Työaika tehtävän hoitamiseen hänellä on käytettävissä vain 1-1.5 pv/vk. Tarve on kokopäiväiselle työntekijälle. Kaikki toimialueet toteuttavat ehkäisevää päihdetyötä. Pohteen sisäinen yhteistyö on vielä rakentumassa.
- Hyvinvointialue tekee yhteistyötä ehkäisevässä päihdetyössä eri toimijoiden kanssa. Yhteistyötä koordinoi MiePäVäki-yhteistyöryhmä (Ehkäisevän mielenterveys-, päihde- ja väkivaltatyön yhteistyöryhmä), jonka valmistelu on viimeistelyssä.
 - Yhteistyöryhmä on monialainen työryhmä
 - Yhteistyöryhmä tukee ehkäisevän työn koordinoitua, hyödyntää eri toimijoiden alueellista tiedontuotantoa ja kokoaa ja välittää tietoa nykytilanteesta, osallistuu hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman valmisteluun, seuraa ja arvioi.
- Hyvinvointialueella toimii kaikille toimijoille avoin MiePäVäki –verkosto (Ehkäisevän mielenterveys-, päihde- ja väkivaltatyön verkosto)
 - Avoin verkosto on tarkoitettu mielenterveyden edistämisestä, ehkäisevästä päihdetyöstä ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemisen teemoista kiinnostuneille ja niiden parissa työskenteleville
 - Verkosto toimii hyvinvointieluaan, kuntien ja järjestöjen välisenä viestintä- ja yhteiskehittämiskanavana
 - Verkosto tukee hyvinvointialueella tehtävää mielenterveys- ja päihdetyön ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinoitua
 - Verkosto osallistuu mielenterveyden, päihteiden ja lähisuhdeväkivallan näkökulmasta hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman valmisteluun ja hyvinvointisuunnitelman toimeenpanoon ja arviointiin
 - Verkosto kokoontuu n. 3 kk:n välein tai tarvittaessa.
- Pohteen sairaaloissa tehtävää ehkäisevää päihdetyötä koordinoi [OYS – Erva Terveystien edistämisen työryhmä](#)

Liite 4. Kouluterveyskysely 2023, päihteet ja rahapelaaminen

Kouluterveyskyselyn 2023 mukaan Pohjois-Pohjanmaan 8.-9 lk:n oppilaista 72,4 %, 1. ja 2. lukion luokkalaisista 50,4% ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista 40,9% on raittiita. Tulos on hieman parempi koko maahan verrattuna. **Nuorilla on humalajuomista vähemmän kuin koko maan nuorilla keskimäärin.** Esimerkiksi 8. ja 9. luokan oppilaista tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa oli 7,0%, kun vastaava luku koko maassa oli 8,8%.

Vanhempien liiallinen käyttö on aiheuttanut Pohjois-Pohjanmaan nuorille hieman vähemmän haittaa kuin koko maan nuorille keskimäärin. Esimerkiksi vuonna 2023 peruskoulun 4.-5. luokan oppilaista 1,4% oli tätä mieltä, kun koko maassa vastaava luku oli 1,8%. (Sotkanet.)

Viime vuosina Pohjois-Pohjanmaan nuoret ovat käyttäneet tupakkatuotteita hieman enemmän kuin vastaavan ikäiset koko maassa keskimäärin. Vuoden 2023 kouluterveyskyselyn tuloksissa näkyi käänne, sillä 8. ja 9. luokan oppilaista päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta käytti 9,7%, kun koko maassa vastaava luku on 10,7%. **Tupakkatuotteiden käyttö on kuitenkin**

peruskoululaisten keskuudessa lisääntynyt, sillä vastaava luku vuonna 2021 Pohjois-Pohjanmaalla oli 7,8% ja koko maassa 7,6%. Pohjois-Pohjanmaan nuorten **nuuskaaminen on lisääntynyt** peruskoulussa ja ammatillisissa oppilaitoksissa, mutta vähentynyt hieman lukiolaisten keskuudessa.

Pohjois-Pohjanmaalla nuoret **nuuskaavat enemmän kuin koko maassa keskimäärin.** Päivittäin nuuskaavia 8. ja 9. luokkalaisia vuonna 2023 oli 5,4%, 1. ja 2. luokan lukiolaisia 3,0% ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoita 15,3%. (Sotkanet.)

Kannabista vähintään kaksi kertaa kokeilleiden nuorten määrä Pohjois-Pohjanmaalla on **hieman pienempi kuin koko maassa keskimäärin.** Kannabista vähintään kaksi kertaa kokeilleita 8. ja 9. luokkalaisia vuonna 2023 oli 3,7%, 1. ja 2. luokan lukiolaisia 4,4% ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoita 7,5%. **Laittomia huumeita ainakin kerran kokeilleiden nuorten määrä on hieman vähentynyt** koko maassa, kuten myös Pohjois-Pohjanmaalla lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien kohdalla. 8. ja 9. luokkalaisten osalta huumeita ainakin kerran käyttäneitä vuonna 2023 oli 5,8%, kun vastaava luku vuonna 2021 oli 5,6%. Eniten huumeekokeiluja vuonna 2023 oli **ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla (12,8%:lla)** kun vastaava luku koko maassa oli 16,6%. Kouluterveyskyselyyn 2023 mukaan huumeiden **hankkiminen** omalla paikkakunnalla Pohjois-Pohjanmaalla on **entistä helpompaa**, kuten koko maassakin. Vastaajista **46,0% - 58,4%** kokee huumeiden hankkimisen helpoksi Pohjois-Pohjanmaalla. Vastaavat luvut koko maassa ovat 52,6 – 63,0%. (Sotkanet.)

Pohjois-Pohjanmaalla **nuoret pelaavat rahapelejä hieman vähemmän kuin koko maassa keskimäärin.** Kouluterveyskyselyn 2023 mukaan rahapelejä 8. ja 9. luokan oppilaista pelasi viikoittain 4,5% (koko maassa 5,2%), lukion 1. ja 2. vuosiluokan oppilaista 2,1% (koko maassa 2,8%) ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuosiluokan oppilaista 4,3% (koko maassa 6,7%). (Sotkanet.)

Liite 5. Päihdeindikaattorit (Sotkanet)

Vuoden 2022 tulosten mukaan perusterveydenhuollossa AUDIT-C-testin tehneillä **18-64-vuotiailla** pohjois-pohjanmaalaisilla **17,1%:lla alkoholinkäyttöön liittyi riskejä tai mahdollinen alkoholiriippuvuus**. Vastaava luku koko maassa oli 22,6%. Yli 64-vuotiailla AUDIT-testin tehneillä pohjois-pohjanmaalaisilla 5,9%:lla alkoholinkäyttöön liittyi riskejä tai mahdollinen alkoholiriippuvuus. Vastaava luku koko maassa oli 10,4%. (Sotkanet.)

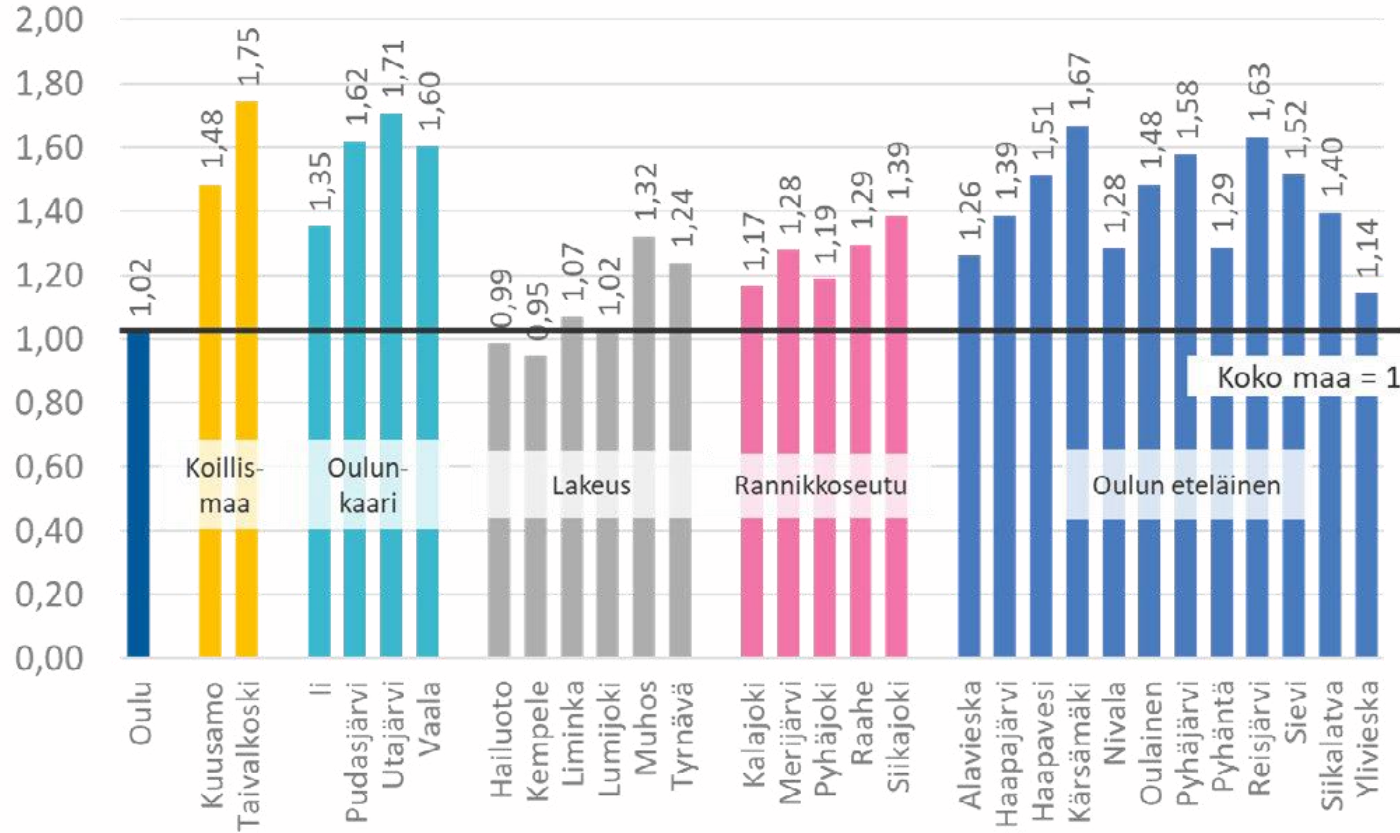
Pohjois-Pohjanmaalla aikuiset **tupakoivat hieman vähemmän kuin koko maassa keskimäärin**. Vuonna 2022 pohjois-pohjanmaalaisista **20-64-vuotiaista** tupakoi päivittäin **10,0%**, kun vastaava osuus koko maassa oli 11,3%. Vastaavasti 65- vuotta täyttäneistä tupakoi 4,6% (koko maassa 6,2%).

Päihdepalveluiden osalta pääpaino Pohjois-Pohjanmaalla on **avopalveluissa**, mutta **osuus on hieman vähentynyt** vuodesta 2019 kuten keskimäärin koko maassakin. Vuonna 2022 asukkaita hoidettiin **avopalveluissa** PohjoisPohjanmaalla **4,2 /1000 asukasta** kun koko maassa vastaava luku oli 5,4. (Sotkanet)

Päihdehuollon laitoksissa pohjois-pohjanmaalaisien **hoito on myös hieman vähentynyt vuodesta 2019** ja on pienempi kuin koko maassa keskimäärin. **Vuonna 2022** päihdehuollon laitoksissa hoidettujen määrä Pohjois-Pohjanmaalla oli **0,3 asiakasta / 1000 asukasta** kun koko maassa vastaava luku oli 1,7. (Sotkanet.)

Pohjois-Pohjanmaalla aikuisten **alkoholikuolleisuus / 100 000 asukasta on hieman vähentynyt**. Vuonna 2020 alkoholikuolleisuus **20 – 64 -vuotiailla** oli PohjoisPohjanmaalla **28,4 kuolemaa / 100 000** vastaavan ikäistä ja koko maassa 29,8 / 100 000 vastaavan ikäistä. **65-vuotta täyttäneillä** alkoholikuolleisuus PohjoisPohjanmaalla oli **44,5 kuolemaa / 100 000** vastaavan ikäistä ja koko maassa 56,4 / 100 000 vastaavan ikäistä. (Sotkanet.)

Liite 6. THL:n sosiaalihuollon palvelutarvekerroin v. 2020

THL:n sosiaalihuollon palvelutarvekerroin on Pohjois-Pohjanmaalla korkea maan keskitasoon verrattuna.

Lasten ja perheiden palveluissa palvelutarpeet ja kustannukset ovat kasvaneet korona-aikana. Sekä avopalveluiden että raskaimpien palveluiden käyttö ja kustannukset ovat kasvaneet.

Perheiden palvelutarpeet ovat lisääntyneet erityisesti mielenterveys- ja päihdepalveluihin liittyen. Aikuisten lisääntyneet mielenterveys- ja päihdeongelmat heijastuvat lasten ja nuorten palvelutarpeisiin.

Samanaikaisesti mielenterveyspalvelujen resurssin saatavuudessa on haasteita. Päihdetyöhön tulee haasteita riippuvuuksien monimuotoistumisesta.

Liite 7. Vinkkejä ja ideoita päihdehaittojen vähentämiseen

Mitä asukkaat voivat tehdä?

- Oman alkoholinkäytön tarkkailu ja arviointi
- Läheiset ottavat rohkeasti ja varhain haittavaikutukset puheeksi
- Lääkkeitä otetaan vain oikeaan tarpeeseen
- Hankkia tarvittavaa lisäapua omatoimisesti

Mitä muut voivat tehdä?

- Työntekijöille tukea ja materiaalia puheeksi ottoon
- Uusien työntekijöiden perehdytys
- Päihteiden käytön aktiivinen puheeksi ottaminen esim. kotipalvelussa, kotisairaanhoidossa ja lääkärikäynneillä (invalidiliitto)
- Harrastus- ja viriketoiminnan sekä yhteisöllisyyden lisääminen antavat sisältöä elämään ja voivat ohjata päihteettömyyteen (vammaisneuvosto)
- Kerhot, varhainen puuttuminen ja tukitoimet (vammaisneuvosto)
- Varhaista matalan kynnyksen apua perheille ennaltaehkäisevästi (vammaisneuvosto)
- Ehkäisevä päihdetyö esim. neuvolassa, kouluterveydenhuollossa (vammaisneuvosto)
- Ehkäisevän päihdetyön -viikolla myös vammaisten huomiointi (vammaisneuvosto)
- Ala- ja yläkoululaisten päihdeinfojen tulee koskettaa myös vammaisia lapsia (vammaisneuvosto)
- Matalankynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluiden lisääminen (vammaisneuvosto)
- Läheisille tukea ja työvälineitä esim. kehitysvammaisten päihdeongelmat ovat hankalia hoitaa (vammaisneuvosto)
- Oman toimijuuden tukeminen päihteettömyydessä ja päihteistä kuntoutumisessa (vammaisneuvosto)

Kiitos!

Lisätietoa:

Sirpa Hyyrönmäki

Osallisuus-, yhdyspinta- ja hyvinvointikoordinaattori

sirpa.hyyronmaki@pohde.fi

puh. 040 505 7836

www.pohde.fi